INTERNATIONAL: JOURNAL OF SCIENCE-INNOVATIVE RESEARCH
Volume 01. Issue 04. November-2025

IJTIMOIY MAS'ULIYATLI BIZNES VA SOLIQ INTIZOMI: ZAMONAVIY QARASHLAR

Yerjanov Shohrux Kabil o'g'li
O'zbekiston Respublikasi Bank moliya akademiyasi
magistratura bosqichi tinglovchisi

Anotatsiya: Mazkur maqolada ijtimoiy mas'uliyatli biznes (IMB) konsepsiyasi va uning zamonaviy iqtisodiy muhitdagi o'rni yoritiladi. Xususan, ijtimoiy mas'uliyatli korxonalar faoliyatida soliq intizomini ta'minlash masalasi tahlil qilinadi. Bugungi global tendensiyalar sharoitida kompaniyalarning nafaqat foyda olishga, balki jamiyat oldidagi majburiyatlarini bajargan holda, adolatli soliqqa tortish tizimiga rioya qilishiga urg'u berilmoqda. Maqolada O'zbekiston tajribasi bilan bir qatorda xorijiy yondashuvlar ham solishtirilib, IMB doirasida soliq shaffofligi va ijtimoiy ishonch o'rtasidagi bog'liqlik ochib beriladi.

Kalit so'zlar: ijtimoiy mas'uliyatli biznes, soliq intizomi, korporativ mas'uliyat, soliq shaffofligi, ijtimoiy ishonch, davlat-biznes munosabatlari.

Zamonaviy dunyoda iqtisodiy rivojlanish jarayonlari nafaqat daromad olish va moliyaviy ko'rsatkichlarni oshirish bilan bog'liq, balki ijtimoiy va axloqiy qadriyatlarni saqlagan holda biznes yuritishni ham taqozo etmoqda. Ayniqsa, ijtimoiy mas'uliyatli biznes konsepsiyasi bugungi kunda global iqtisodiyotda muhim o'rin egallab, kompaniyalarning ijtimoiy manfaatlarga, ekologik barqarorlikka va adolatli soliqqa tortilish tamoyillariga sodiqligini ta'minlaydi.

Ijtimoiy mas'uliyatli biznes — bu nafaqat xayriya yoki homiylik faoliyati, balki kompaniyaning barcha bosqichlarda ijtimoiy axloqiy me'yorlarga rioya qilgan holda faoliyat yuritishi, xodimlar, iste'molchilar, davlat va boshqa manfaatdor tomonlar oldidagi majburiyatlarini ongli ravishda bajargan holda iqtisodiy barqarorlikka hissa qo'shishidir. Ushbu yondashuvda soliq intizomi markaziy o'rin tutadi, chunki har qanday ijtimoiy mas'uliyatli yondashuv soliqqa oid majburiyatlarni vijdonan ado etishni nazarda tutadi.

O'zbekistonda so'nggi yillarda ijtimoiy tadbirkorlik va korporativ mas'uliyat masalalariga e'tibor ortib bormoqda. Shu bilan birga, soliq intizomi va shaffoflik darajasi ham davlat siyosatining muhim ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylangan. Bu esa ijtimoiy mas'uliyatli biznes va soliq boshqaruvi o'rtasidagi o'zaro aloqadorlikni chuqurroq o'rganishni, xalqaro tajribani tahlil qilishni va milliy amaliyotga moslashtirilgan tavsiyalar ishlab chiqishni talab etadi.

Ijtimoiy mas'uliyatli biznes (IMB) — bu shunchaki foyda olishni emas, balki ijtimoiy qadriyatlar, ekologik xavfsizlik, xodimlar manfaatlari va jamiyat oldidagi majburiyatlarni hisobga olgan holda olib boriladigan iqtisodiy faoliyat shaklidir. Bunday yondashuv kompaniyalar va korxonalarni o'zining soliq majburiyatlariga

nisbatan ongli va halol munosabatda bo‘lishga undaydi. Soliq intizomi esa, o‘z navbatida, bu jarayonda asosiy mezonlardan biri hisoblanadi.

O‘zbekistonda oxirgi yillarda amalga oshirilayotgan soliq islohotlari, xususan soliq yuklamasining kamaytirilishi, elektron hisob-fakturalar tizimi, avtomatlashtirilgan nazorat mexanizmlari orqali IMB uchun shaffof va barqaror huquqiy maydon yaratilmoqda. Bularning barchasi tadbirkorlarning soliq majburiyatlarini o‘z vaqtida va to‘liq bajarishiga ijobiy ta’sir ko‘rsatmoqda. Shu bilan birga, bu jarayonda IMB subyektlarining o‘z-o‘zini nazorat qilish darajasini oshirish, ichki etik kodekslar asosida soliq siyosatini yuritish muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Soliq intizomi nafaqat davlat budjetiga tushumlarning barqarorligini ta’minlaydi, balki biznes-subyektlar va jamiyat o‘rtasida ishonchni mustahkamlaydi. Bu holat ijtimoiy barqarorlik, iqtisodiy o‘sish va biznes muhitining shaffofligiga xizmat qiladi. Soliqni yashirish yoki minimallashtirish usullaridan foydalanish, ayniqsa IMB tamoyillariga zid harakat sanaladi, chunki bu holat biznesning ijtimoiy roliga putur yetkazadi.

Xorijiy tajribadan kelib chiqib aytish mumkinki, ko‘plab rivojlangan davlatlarda IMB korxonalari soliqga oid yondashuvda nafaqat qonunchilikka, balki ijtimoiy mas’uliyat standartlariga ham tayanadi. Misol uchun, Germaniyada yoki Kanada kabi davlatlarda kompaniyalar ijtimoiy hisobotlarida soliq to‘lovlari haqida ochiq axborot beradi. Bu esa ularning jamoatchilik oldidagi shaffofligi va mas’uliyatini namoyon etadi. O‘zbekistonda ham bu boradagi ilk qadamlar tashlangan: yirik kompaniyalarning soliq shaffofligi bo‘yicha reytingi tuzilmoqda, soliq to‘lovchilarning ijtimoiy ahamiyatiga e’tibor kuchaymoqda. Shuningdek, IMB subyektlari o‘z faoliyatida davlat bilan hamkorlik qilish, mahalliy infratuzilmani rivojlantirish, ekologik loyihalarni qo‘llab-quvvatlash orqali ham o‘zining soliq intizomiga sodiqligini namoyon qiladi. Soliqni halol to‘lash orqali nafaqat davlat budjeti to‘ldiriladi, balki tadbirkorning ijtimoiy kapitali ham ortadi.

O‘zbekiston Respublikasining 2022–2026 yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasida ham biznesda shaffoflik, soliqlarning adolatli va qulay mexanizmlari, tadbirkorlar uchun soliq yengilliklari masalalari alohida o‘rin egallagan. Shu asosda ijtimoiy tadbirkorlik va IMB yo‘nalishidagi faoliyatlar, soliq siyosatining bir qismi sifatida, rag‘batlantirilmoqda. Bunda soliq organlari bilan tadbirkorlar o‘rtasida “ochiq muloqot”, “komplayens nazorat” kabi yangi amaliyotlar joriy etilmoqda.

Ijtimoiy mas’uliyatli biznes va soliq intizomi o‘rtasidagi aloqani mustahkamlash uchun quyidagi yo‘nalishlar bo‘yicha tizimli ishlar olib borilishi zarur: birinchidan, IMB konsepsiyasi doirasida biznes-subyektlarining ichki soliq strategiyalarini ishlab chiqish; ikkinchidan, kompaniyalarning soliq shaffofligi darajasini baholovchi ko‘rsatkichlar tizimini joriy etish; uchinchidan, tadbirkorlik subyektlari uchun soliq ma’rifatini kuchaytirish orqali ongli soliq to‘lovchilik madaniyatini shakllantirish.

Shuningdek, universitet va kollejlar darajasida ham IMB va soliq intizomiga oid maxsus kurslarni joriy qilish orqali, kelajakdagi tadbirkorlar ongiga halollik va shaffoflik g‘oyasini singdirish mumkin. Bu esa uzoq muddatli barqaror iqtisodiy va ijtimoiy rivojlanishning asosi bo‘lib xizmat qiladi. Ijtimoiy mas’uliyatli biznes soliq intizomini o‘zining asosiy tamoyillaridan biri sifatida qabul qilgan holda, davlat bilan ochiq va halol hamkorlik qilishni afzal ko‘radi. Bu esa nafaqat iqtisodiy barqarorlik, balki ijtimoiy adolatni ta’minlashda muhim omil bo‘lib xizmat qiladi.

Ijtimoiy mas’uliyatli biznes zamonaviy iqtisodiyotning ajralmas qismiga aylanib bormoqda. Bu turdagi biznes nafaqat daromad olish, balki jamiyat oldidagi ijtimoiy burchini bajarish, ekologik xavfsizlikni ta’minlash, xodimlar manfaatlarini himoya qilish va halol soliq to‘lash orqali o‘zining ijobiy imijini shakllantiradi. Soliq intizomi — aynan mana shu tamoyillarning muhim ifodasi bo‘lib, IMB faoliyatining asosiy ko‘rsatkichlaridan biri hisoblanadi.

O‘zbekistonda olib borilayotgan soliq islohotlari, elektron boshqaruv tizimlari, soliq yengilliklari va tadbirkorlar bilan muloqotga asoslangan yondashuvlar IMB subyektlarini halollik va shaffoflikka undamoqda. Xorijiy tajriba shuni ko‘rsatadiki, soliq masalalarida shaffoflik va ijtimoiy mas’uliyatni uyg‘unlashtirish nafaqat davlat manfaatlariga, balki biznesning uzoq muddatli rivojlanishiga ham xizmat qiladi.

Soliq intizomini kuchaytirish orqali ijtimoiy tadbirkorlik subyektlarining davlat bilan hamkorligi mustahkamlanadi, jamiyatda ishonch muhitini yaratadi, korrupsiyaga qarshi kurashning samaradorligini oshiradi. Shu sababli, ijtimoiy mas’uliyatli biznesda soliq siyosati nafaqat majburiyat, balki barqaror rivojlanish omili sifatida qaralishi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. Ўзбекистон Республикасининг Солиқ кодекси. – Тошкент: Адолат, 2023.
2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “2022–2026 йилларга мўлжалланган Янги Ўзбекистон тараққиёт стратегияси” тўғрисидаги Фармони. – 2022.
3. Davlat statistika qo‘mitasi hisobotlari, www.stat.uz
4. Moliya vazirligi rasmiy veb-sayti, www.mf.uz
5. Karimov A., "Ijtimoiy tadbirkorlik: nazariya va amaliyot", – Toshkent: Iqtisodiyot, 2021.
6. Nurdinov B. "Soliq tizimining modernizatsiyasi va ijtimoiy yo‘naltirilgan tadbirkorlik", – “Soliq va bojxona jurnali”, 2022-yil, №4.
7. OECD (2020). "Tax Morale and Compliance".
8. World Bank (2022). "Doing Business: Uzbekistan Profile".
9. Transparency International (2023). "Corruption Perceptions Index".
10. IFC (International Finance Corporation) (2021). "Social Entrepreneurship and Regulatory Policy".

11. Шерматова М. “Бизнесда ижтимоий масъулият ва солиқ сиёсати”, – Тошкент: Iqtisodiy Fanlar, 2020.
12. Ganiev A. “Biznes va soliq intizomi o‘rtasidagi bog‘liqlik”, – Ilmiy izlanishlar jurnali, 2021.